

рекламы, информационных материалов общественность, тренинги, круглые столы, конференции с педагогическими сотрудниками различных учебных учреждений.

Ключевые слова: семья, социально-педагогическая профилактика, семейное насилие.

Klochan Yu. V. A Social Pedagogical Prophylaxis of Cruel Attitude toward Children in Family

Types of cruel attitude toward children in family, a legislatively-normative base, experience of various services, establishments, organizations from the prophylaxis of domestic violence after a border and in Ukraine are studied in this article. The methods of researching for early detection of child abuse and methods, forms of social pedagogical prevention of violence against children in the family under the directions work with parents, children, social services professionals and the public are studied in this article. Effective methods, forms, that use during prophylactic work are determined. There are the social patronage, paternal evenings, discussions with parents that's use with the aim of increase of level them educator possibilities, positive paternity, pedagogical culture, correction of those personality lines that can entail the display of violence (anxiety, aggressiveness, intolerance). There are the training of exercise, social games, individual conversations with children for forming legal literacy in relation to crimes against personality; studies to safe behavior are for protecting from aggression of surrounding; forming of the positive valued orientations in relation to future family, education of children. There are informing through a social advertisement and informative materials public, training, conferences with the pedagogical workers of various educational establishments for distribution of knowledge about the problem of violence, protection of rights for children, methods of influence on parents in case of conflict situations with children.

Key words: family, social pedagogical prophylaxis, domestic violence.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Рижанова А. О.

УДК [316.61:392.6]-053.6

І. А. Ковальчук

ФАКТОРИ СТАТЕВОРОЛЬОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ

Дорослих безперечно хвилює питання про те, щоб діти у процесі статево-рольової соціалізації, дорослішання ставали повноцінними членами суспільства, соціально зрілими і відповідальними чоловіками і

жінками. В оточуючому середовищі можна визначити декілька факторів, які суттєво впливають на процес статевої соціалізації підростаючого покоління.

Вивченню різних аспектів досліджуваної проблеми присвячені праці таких вчених як: І. Кон, В. Кравець, І. Мезеря, Л. Столярчук, Г. Хархан та інших.

Мета нашої статті: визначити фактори статевої соціалізації дітей.

Особливо значущими факторами статевої соціалізації є: сім'я й в першу чергу батьки, товариства однолітків, засоби масової інформації.

Сім'я – найважливіший інститут соціалізації для дитини різного віку, і вирішальне значення в ньому відводиться батькам. Ставлення мам і батьків до своїх дітей визначається особистим досвідом і культурними стереотипами. На спілкування батьків із синами й дочками певною мірою впливає стиль відносин між статями, тому батько дуже часто ставиться до дочок, як до маленьких жінок, а мати ставиться до синів, як до маленьких чоловіків. Поведінка батьків з дітьми різної статі має і інші, менш помітні відмінності, які визначаються за інтенсивністю тілесного контакту, тоном мовлення й т. ін.

Ролі батька й матері однаково рівноцінні в процесі статевої соціалізації, оскільки діти реагують не просто на поведінку своїх батьків, а на поведінку, пов'язану з їхньою статтю [4, с. 68].

Аналіз практики, дані наукових досліджень довели, що статева соціалізація дітей передовсім пов'язана з реальною життєдіяльністю самої сім'ї. Кожен день родинного життя знайомить дитину з великою різноманітністю взірців і форм поведінки – слів, міміки, жестів, вчинків і манер, трудової діяльності, взаємин, оцінних орієнтирів тощо. Дитина не тільки бачить і чує, а й глибоко відчуває і тонко сприймає насамперед піклування та ставлення до неї батька й матері, старших братів і сестер, дідуся й бабусі, сусідів і людей взагалі. Крім того, вона з перших днів свого дитинства безпосередньо включається у життя сім'ї зі всіма його труднощами, виконуючи відповідні її вікові, статі, соціальному становищу функції.

Особливий вплив на формування особистісних якостей дитини справляє атмосфера в сім'ї. Турботливе й уважне ставлення батьків до дітей, щира любов до них і довіра сприяють позитивній статевої соціалізації. У сім'ях з партнерськими, щирими й поважливими взаєминами діти ростуть добрими, справедливими, турботливими, вони розуміють самоцінність і неповторність кожної людини й свою власну, стають повноцінними чоловіками й жінками.

Неуважне ставлення до дітей або їх надмірна опіка, сімейні сварки, розлучення, неповна сім'я, відсутність батька, неповага почуттів дитини, критика чоловічих/жіночих достоїнств, вульгарні установки дорослих з

питань статі негативно впливають на статево-рольову соціалізацію хлопчиків і дівчаток.

Можна виділити ознаки, які характеризують переваги сімейного виховання у статево-рольовій соціалізації дітей: природність; тривалість виховних впливів батьків на дітей; емоційність виховних впливів; індивідуалізація; зацікавлений характер; контроль сім'ї за негативними впливами оточуючої середовища.

Дослідники прийшли до висновків, що щире, щедre на ласку батьківське виховання сприяє формуванню більш мужніх хлопчиків і жіночних дівчат. Чим більше батько проявляє любові і ніжності до сина, тим більший вплив він на нього має. Спільні справи між батьком і сином будуть для сина кращою моделлю чоловічої поведінки, ніж прями жорсткі спроби виховати «справжнього чоловіка».

Більшість батьків приділяють основну вагу вихованню в своїх синах наполегливості, агресивності, потреби в постійному самоствердженні, а в дочках – вихованню здатності до самообмеження.

Зазвичай, хлопчиків не виховують як майбутніх батьків чи чоловіків – тільки як мужніх людей. Виховання хлопчиків орієнтовано на якийсь чоловічий ідеал, який може бути різним в різний час і в різних країнах. Дівчинку ж готують бути дружиною і матір'ю [6].

Відсутність батька чи чоловіків у сім'ї не найкращим чином впливає на статево-рольову соціалізацію дітей. Дівчатка з таких сімей часто несміливі й невпевнені. Спілкування з протилежною статтю й вибір партнера для них становить деяку складність. Поведінка хлопчиків, які ростуть без батька, менш диференційована й маскулінна. Одинокa мати має більш виражену установку на виховання дітей, ніж мати в повній сім'ї. Своєю надмірною турботою й любов'ю вона прагне компенсувати відсутність батька, що може сприяти формуванню несамостійної й безініціативної особистості. Ще гірше, коли дитина стає свідком сімейних конфліктів і розлучення. Прив'язаність до батька, що зберігається, при ворожому ставленні до нього матері може стати причиною серйозних порушень психіки дитини.

У сім'ях, де живуть три покоління, коли кількість чоловіків і жінок приблизно однакова, створюються сприятливі умови для накопичення дітьми досвіду міжстатевих відносин. «Відсутність спілкування дітей зі старшими поколіннями збіднює їх виховання як майбутніх чоловіків і жінок. Спілкування з бабусями й дідусями навіть більшою мірою, ніж спілкування з батьками, створює в дітей відчуття психологічного комфорту, атмосфери, тепла й ласки» [7, с. 169].

Винятково важливу роль у процесі статево-рольової соціалізації відіграють ровесники своєї й протилежної статі. Взаємодіючи з одностатевими ровесниками, порівнюючи власну поведінку з поведінкою інших дітей своєї статі, дитина формує уявлення про себе як про хлопчика/дівчинку, самостверджується. Ровесники оцінюють будову тіла й поведінку дитини й підтверджують чи, навпаки, ставлять під сумнів її

статеву ідентичність. Тому в колі друзів поведінка повинна відповідати критеріям фемінінності й маскуліності, які набагато більш жорсткі, ніж у світі дорослих. Маскулінні риси традиційно цінуються вище, ніж фемінінні. Уявлення в хлопчиків про те, яким повинен бути чоловік, зазвичай більш завищені, ніж у дівчаток. Якщо поведінка дитини не відповідає її статі, то ставлення ровесників до неї змінюється. Фемінінні хлопчики нехтуються ровесниками своєї статі, але зате охоче приймаються дівчатками. Маскулінні дівчатка легко взаємодіють з ровесниками і своєї, і протилежної статі, але переважно дружать з хлопчиками [5, с. 197].

Жінки в середньому емоційно більш чутливі й сприйнятливі, ніж чоловіки; у них більш виражена потреба і здатність до саморозкриття. Вони перевершують чоловіків у передачі іншим особистісно-значущої інформації про себе і свій внутрішній світ. Жіночий стиль розрахований на зменшення соціальної відстані й встановлення психологічної близькості з іншими. Чоловічий стиль зобов'язує приховувати свої слабкості й підкреслювати досягнення. У зв'язку з цим дружні відносини в дівчат відрізняються більшою теплотою й ніжністю, тоді як хлопці часто приховують один від одного власні почуття, що зменшує ступінь їхнього загального саморозкриття [9, с. 124].

Взаємини з ровесниками своєї статі стають необхідною й важливою умовою розвитку особистості хлопчика/дівчинки, які дають можливість порівнювати себе з іншими, рівними за віком, досвідом, силами, удосконалювати свою чоловічу/жіночу індивідуальність, роблять життя цікавим, насиченим, емоційним. У процесі взаємин з ровесниками своєї статі дитина може реально оцінити власні сильні й слабкі сторони, накопичує досвід соціального спілкування, набуває умінь і навичок статевої поведінки [1, с. 515].

Самооцінка дитини формується під впливом рівняння його на ті моральні цінності й вимоги, які прийняті в колі ровесників. У групі хлопчиків, де найбільше цінується фізична сила, слабка дитина може перестати поважати себе, тоді як фізично розвинутий ровесник почувається героєм.

Статевої соціалізація дитини буде позитивною в тій групі ровесників, де визнаються загальнолюдські цінності, де існує можливість подальшого розвитку особистості, удосконалення своєї чоловічої/жіночої індивідуальності, де складаються близькі, щирі, дружні взаємини. Позитивній статевої соціалізації сприяють творча й спортивна діяльність.

Негативне ставлення до власної зовнішності, замкненість, сором'язливість, відсутність можливості спілкування з ровесниками своєї статі, непопулярність дитини в групі ровесників чи неприйняття його групою, низька самооцінка, потрапляння під поганий вплив негативно впливають на статевої соціалізацію дитини [8, с. 76 – 99].

Нереалізована потреба в спілкуванні з однолітками, відсутність близького друга (подруги), перевага егоїстичних мотивів у дружніх взаєминах, придушення власної чуттєвості сприяють негативній статевої соціалізації.

Велике значення для статевої соціалізації має досвід спілкування з дітьми іншої статі.

З ровесниками протилежної статі діти «програють» і створюють той стиль взаємин, який перенесуть потім у свою сім'ю. Вони вчаться налагоджувати стосунки, сперечаються, ревнують, ображаються й миряться. Обов'язок дорослих – допомогти їм оволодіти непростою наукою спілкування, підказати, що можна, а чого не можна робити і говорити на кожному віковому етапі дорослішання.

Великої шкоди вихованню почуття дружби завдають батьки, які в присутності дитини висміюють її друзів, безпідставно засуджують їхню поведінку, які з іронічною посмішкою слухають її захоплюючі розповіді про дружні відносини з тим чи іншим товаришем, вистежують своїх дітей, перехоплюють листи і записки, читають щоденники, забороняють зустрічатися [6].

Утруднення в спілкуванні з особами протилежної статі, відсутність досвіду дружніх взаємин з хлопчиками/дівчатами, стихійна й примітивна інформація з питань статі, швидкі сексуальні зв'язки, позбавлені тонких щиродушних переживань і обмежені фізіологічним рівнем, негативно впливають на статевою соціалізацію підростаючого покоління.

Разом з тим, як людина включається в соціальні відносини, збільшується кількість людей різного віку, які прямо чи опосередковано впливають на процес її статевої соціалізації. Усі вони є носіями інформації про стать, стереотипи маскулітності/фемінітності, статевої ролі, статевою поведінку. Засвоюючи ці знання й програючи різні ролі, людина формується як особистість, індивідуальність, вибирає стиль і репертуар власної статевої поведінки.

Найкращим стилем взаємин дорослих з хлопчиками й дівчатами є демократичний, заснований на повазі, допомозі, співробітництві. Такий стиль допомагає не тільки підтримувати нормальні відносини з дітьми, але й виховувати в них активність, самостійність, відповідальність, сприяє позитивній статевої соціалізації.

Авторитарний і ліберальний стилі взаємин дають погані результати, породжують пасивну, безініціативну, позбавлену всякої самостійності особистість, негативно відбиваються на статевої соціалізації.

Взаємини з дорослими – це не просто спосіб підтримки контакту, але й певний досвід, на основі якого формуються майбутні моделі поведінки, у тому числі й моделі статевої поведінки.

До факторів соціалізації молоді відносять окрім сім'ї й товариства однолітків і друзів ще й засоби масової інформації.

Засоби масової інформації є одним з вирішальних факторів

статеворольової соціалізації особистості. Найнебезпечнішим з них є Інтернет. Через Інтернет дитина дістає необмежений доступ до інформації еротичного характеру. В засобах масової інформації підліткам часто вселяють принизливе уявлення про статеві стосунки, оскільки в ньому немає місця для таких украй важливих понять як: цнотливість, подружня вірність, самовіддана любов. Інтимні стосунки чоловіка й жінки оголюються, виставляються напоказ, представляються як акт тілесного задоволення [2, с. 21 – 23].

Засоби масової інформації пропагують легкість і невимушеність у стосунках статей, сексуальні взаємини між чоловіком і жінкою. Пропаганду вільного життя без шлюбу направлено в першу чергу на молодь [3, с. 45].

Засоби масової інформації відіграють як позитивну, так і негативну роль у процесі статоворольової соціалізації підростаючого покоління, оскільки вони є носіями як позитивної, так і негативної інформації. Тому дорослим, і в першу чергу батькам, потрібно прикласти максимум зусиль, для того щоб зробити позитивну роль більш вагомішою.

Представлена стаття не претендує на всебічний розгляд проблеми, дослідження якої потребує подальшої наукової діяльності.

Список використаної літератури

- 1. Абрамова Г. С.** Возрастная психология: Учеб. пособ. для студ. вузов / Г. С. Абрамова. – М. : Академия, 1997. – 704 с.
- 2. Балашов Н. В.** И сотворил Бог мужчину и женщину : Комментар. к социал. концепции рус. православ. церкви / Н. В. Балашов. – М. : Даниловский благовестник, 2001. – 96 с.
- 3. Гумеров П.** Он и она: в поисках семейного согласия / П. Гумеров. – М. : Изд-во московской Патриархии, 2009. – 192 с.
- 4. Каган В. Е.** Воспитателю о сексологии / В. Е. Каган. – М. : Педагогика, 1991. – 256 с.
- 5. Кон И. С.** Введение в сексологию / И. С. Кон. – М. : Медицина, 1990. – 336 с.
- 6. Кравець В. П.** Гендерна педагогіка. Навч. посіб. / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 217 с.
- 7. Мир детства.** Младший школьник / Под ред. А. Г. Хрипковой. Отв. ред. В. В. Давыдов. – 2-е изд., доп. – М. : Педагогика, 1988. – 272 с.
- 8. Мир детства.** Подросток / Под ред. А. Г. Хрипковой. Отв. ред. Г. Н. Филонов – 2-е изд., доп. – М. : Педагогика, 1989 – 288 с.
- 9. Столярчук Л. И.** Полоролевая социализация школьников: теория и практика воспитания: Монография. – Волгоград : Перемена, 1999. – 275 с.

Ковальчук І. А. Фактори статоворольової соціалізації дітей

У статті розглядаються фактори статоворольової соціалізації дітей: сім'я, товариства однолітків, засоби масової інформації. Авторка підкреслює велике значення батька й матері у процесі статоворольової соціалізації. Турботливе й уважне ставлення батьків до дітей, щира любов до них і довіра сприяють позитивній статоворольовій соціалізації.

Неуважне ставлення до дітей або їх надмірна опіка, сімейні сварки, розлучення, неповна сім'я, неповага почуттів дитини, критика чоловічих/жіночих достоїнств негативно впливають на статево-рольову соціалізацію хлопчиків і дівчаток. Необхідною й важливою умовою розвитку особистості дитини стають взаємини з ровесниками своєї і протилежної статі. Взаємодіючи з ровесниками, дитина формує уявлення про себе як представника певної статі, самостверджується. Засоби масової інформації відіграють як позитивну, так і негативну роль у процесі статево-рольової соціалізації підростаючого покоління, оскільки вони є носіями як позитивної, так і негативної інформації.

Ключові слова: стать, статево-рольова соціалізація, фактори, засоби масової інформації.

Ковальчук И. А. Факторы полоролевой социализации

В статье рассматриваются факторы полоролевой социализации: семья, группы сверстников, средства массовой информации. Автор подчеркивает большое значение отца и матери в процессе полоролевой социализации. Забота и внимание родителей по отношению к детям, искренняя любовь к ним и доверие способствуют позитивной полоролевой социализации. Неуважительное отношение к детям или их чрезмерная опека, семейные ссоры, развод, неполная семья, неуважение чувств ребенка, критика мужских/женских достоинств негативно влияют на полоролевую социализацию детей. Необходимым и важным условием развития личности ребенка становятся взаимоотношения с ровесниками своего и противоположного пола. Взаимодействуя с ровесниками, ребенок формирует представления о себе как о представителе определенного пола, самоутверждается. Средства массовой информации играют как позитивную, так и негативную роль в процессе полоролевой социализации детей, поскольку они являются носителями как позитивной, так и негативной информации.

Ключевые слова: пол, полоролевая социализация, факторы, средства массовой информации.

Kovalchuk I. A. Factors of Sex-role Socialization of Children

In the article regarded factors of sex-role socialization of children: family, society of peers, mass media. The value of father and mother are same equal in the process of sex-role socialization, because kids do not just react to the behavior of their parents, but on the behavior, associated with their gender. The caring and attentive relation of parents to children, sincere love for them and trust promote positive sex-role socialization. Inattention attitude to children or their excessive custody, family quarrels, divorce, incomplete family, father absence, disrespect of feelings of the child, the criticism of male/female virtues, vulgar installation of adults on issues of gender negatively influence on sex-role socialization of boys and girls. Necessary and important condition for the development of personality of boy/girl are

becoming relationships with peers of the opposite gender. Interacting with same-sex peers, comparing their own behavior to the behavior of other children of the same gender, the child forms a representation of himself as a boy/girl, asserting itself. With peers of the opposite gender children play and create that style of relationship, that will transfer then to their family. The mass media play both positive and negative role in the process of sex-role socialization of the younger generation, because they are carriers of both positive and negative information. The most dangerous of these is the Internet. Therefore, adults and, first of all, parents must be applied maximum efforts in order to make a more significant positive role.

Key words: gender, sex-role socialization, factors, mass media

Стаття надійшла до редакції 11.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42

Н. А. Литвинова

**АНТИНАРКОТИЧНА РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА
З БАТЬКАМИ ПІДЛІТКІВ ГРУПИ РИЗИКУ НА ЕТАПІ
ФОРМУВАЛЬНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ**

Загальновідомий факт, що сім'я є найголовнішим інститутом соціалізації, через який дитина засвоює основні соціальні знання, набуває моральні вміння і навички, сприймає цінності та ідеали, необхідні йому для життя в суспільстві. Саме сім'я покликана забезпечувати основні, базові потреби дитини, потреби в безпеці, потреби в любові, повазі. Проте далеко не завжди сім'я виконує життєво важливі для розвитку і соціального становлення дитини функції. Багато зводять процес виховання до визначення ролі підлітка в сім'ї, як вихованого і слухняну людину. На жаль, з мистецтвом правильного виховання дитини знайомі далеко не всі батьки. Вплив родини відіграє важливу роль, сприяє або перешкоджає початковій наркотизації.

Науковим підґрунтям в опрацюванні проблеми об'єднання зусиль школи і сім'ї у профілактиці наркоманії підлітків стали праці: С. Архипової, С. Березина, І. Зверевої, І. Козубовської, К. Лисецького, Н. Максимової, В. Оржеховської, Т. Семигіної, С. Толстоухової, М. Фіцули та ін. Основними принципами при організації роботи з батьками підлітка групи ризику дослідники зазначають: індивідуальний підхід до сім'ї з урахуванням її потреб та особливостей, опора на позитивний соціальний досвід членів родини; встановлення довірливих взаємин; принцип системності, послідовності й наступності соціально-